

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת יוסף ובנימין

בראשית מג, א – מד, יז

פסקאות: יח - כו

[יח]

(מג, טז) וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־אֶתֶם אֶת־בְּנֵי־מִינֵי וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הֲבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וְטָבַח טָבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֵאָכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִהָרִים:

מהו לשון "והכן"

(מג, טז) טבוח טבח והכן, מערב¹ שבת לשבת [מכילתא בשלח

פרשת יוסף ובנימין

בראשית מג, א – מד, יז

פסקאות: יח - כו

¹ [יח] "(מג, טז) וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־אֶתֶם אֶת־בְּנֵי־מִינֵי וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הֲבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וְטָבַח טָבַח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֵאָכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצִהָרִים", ע"כ, יש לדקדק מהו לשון "והכן", ואמרו חז"ל במכילתא (בשלח מסכתא דויהי פתיחתא), דבא ללמד, שאמר יוסף שלא יבשלו בשבת אלא יכינו מערב שבת, כדכתיב (שמות טז, ה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת־אֲשֶׁר יִבְיָאוּ", וקשה, דתניא בחולין (צא, א) וז"ל "אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מאי דכתיב: וטבוח טבח והכן - פרע להן בית השחיטה. והכן - טול גיד הנשה בפניהם, כמ"ד גיד הנשה נאסר לבני נח" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל: "ופרע להן בית השחיטה - שלא יאמרו בשר הנחירה אני אוכל, לפי שבני יעקב שומרי מצות היו, דאף על פי שלא נתנה תורה, מקובלין היו מאבותיהם: כמאן דאמר - במתניתין (חולין ק, ב) גיד הנשה נאסר להם בעודם בני נח" ע"כ. והשתא יש להקשות, איך דורש המכילתא על הכנה לשבת, אולי בא ללמד על גיד הנשה. וכן קשה להפך, על הא דתניא בחולין, מניין דבא ללמד על גיד הנשה, אולי בא ללמד על הכנה לשבת.

וכדי לבאר זאת, יש להקדים ולהקשות עוד בסוגיא דחולין, מניין לש"ס דסובר רבי יוסי בר חנינא דגיד הנשה נאסר לבני יעקב כשהיו עוד בני נח, והא אמר להם לקיים מצות שחיטה אפילו שלא היו חייבין, אלא שכך קבלו מאבותיהם, כדפירש רש"י, אם כן הוא הדין נמי נימא בגיד הנשה דלא

(מסכתא דויהי פתיחתא). זהו דלא כרבי יוסי ברבי חנינא בחולין צא, א והכן, טול גיד הנשה בפניהם, משום דסובר דגיד הנשה לא נאסר לבני יעקב. ולכן קאמר על רבי יוסי בר חנינא שם, כמאן דאמר גיד הנשה נאסרה לבני נח, היינו, דאם לא היו מצווים, רק שהיו מקיימין מעצמם, טפי הוה ליה לדרוש הך והכן לשבת, כמו דאשכחן קרא והכינו את אשר יביאו (שמות טז, ה). ועל כרחך, משום דסובר גיד הנשה נאסר לבני נח, לכן מסתבר טפי לדרוש על גיד הנשה, ודו"ק².

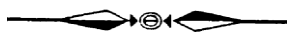
[יט]

חייבין, אלא שכך קבלו עליהם כמצות שחיטה, וכן הקשו התוס' בחולין (שם, ד"ה כמאן) על פירוש רש"י.

ונראה, דהכל מתורץ חדא בחברתא. דבאמת יותר מסתבר לדרוש דהכן, היינו מלשון הכנה לשבת, כיון דקרא כתיב (שמות טז, ה) "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת־אֲשֶׁר יִבְיָאוּ", לכן היה קשה לש"ס בחולין מדוע דורש רבי יוסי בר חנינא על גיד הנשה, ועל זה מתרץ הש"ס, דסובר רבי יוסי בר חנינא, שבני יעקב היו אסורים מהתורה בגיד הנשה, לכן טפי מסתבר לדרוש על גיד הנשה כיון שאסורים בו מהתורה, מאשר לדרוש על הכנה שאינם אסורים בו מהתורה רק מקבלה מאבותיהם, ומיושב קושיית התוס' היטב.

ועל פי זה מבואר היטב דברי המכילתא, דתנא דמכילתא סובר כמאן דאמר דגיד הנשה לא נאסר לבני יעקב, לפיכך טפי עדיף למדרש על הכנה דשבת, מלדרוש על גיד הנשה, דכיון שעל שניהם אינם חייבין, עדיף למדרש על הכנה דשבת דכתיב ביה קרא. ומיושב הכל ככפתור ופרח, בס"ד.

² תמצית דבריו: הא דכתיב "והכן", יש דורשים מלשון הכנה, שיוסף הזהיר שלא יבשלו בשבת, אלא יכינו מערב שבת. ויש דורשים מלשון להכין את הבשר, ולהוציא ממנו את הגיד הנשה. והטעם לדרוש כך או כך, תלוי אם בני נח היו חייבין בגיד הנשה מהתורה.

[יט]

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

(מג, כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנֵי יָרֵד יִרְדְּנוּ בְּתַחֲלָה לְשָׂבָר אֶכֶל:

מה הפירוש "בתחלה"

(כ) ירד ירדנו בתחילה לשבור אוכל. יתכן³ על דרך צחות, כי דרך העשיר שאינו הולך לבקש אוכל בחנם להסתכן בדרכים, רק יקנה מסוחר תבואה אשר נמצאים לרוב בעת רעב. וכאשר יחזק הרעב ויתום הכסף, יבקש תבואה במקח הזול, וישים נפשו בכפו להביא ממרחק לחמו. וזה מה שאמר להם אביהם למה תתראו (מב, א), פירוש, אם אתם קונים תבואה מהמביאים מארץ מצרים לכנען, הלא יתראה העושר שלכם בכסף וזהב לבני המדינה. ולכן אמרו לאיש אשר על בית יוסף, ירד ירדנו בתחילה לשבור אוכל, ולא המתינו עד כלות פרוטה מן הכיס, אשר ידמה

³ [יט] (מג, כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנֵי יָרֵד יִרְדְּנוּ בְּתַחֲלָה לְשָׂבָר אֶכֶל, יש לדקדק, מהו לשון "בתחלה".

ונראה דכאשר יש רעב בארץ אחת, מחירי התבואה בארץ הסמוכה יתייקרו מחמת חוסר תבואה בארץ, אבל מכל מקום, אינו דומה מחיר התבואה בארץ שיש בה תבואה, לארץ שיש בה רעב, מחמת הוצאות ההבאה של התבואה, לפיכך, כשהיה רעב בארץ כנען, מחיר התבואה בארץ מצרים היה יקר יותר, אבל בארץ כנען היה יקר פי עשר מונים בגלל הוצאות הדרך של התבואה. ודרך העולם, שמי שאין הפרוטה מצויה בכיסו, אינו קונה תבואה במקום היוקר ביותר, ומשים נפשו בכפו ללכת למקום שהתבואה זולה יותר, אבל העשיר קונה ביוקר, כי אינו משים נפשו בכפו ללכת למקום הזול, וחושב שעוד מעט ויעבור הרעב, אבל כאשר תם הכסף בעל כורחו ילך למקום הזול לקנות תבואה.

וזה כונת השבטים לומר לאשר על בית יוסף, שאל יחשוד בהם שגנבו את הכסף בחזרה, מפני שבתחלה קנו בכסף רב תבואה בארץ כנען, ותם להם הכסף ולכן באו למצרים לקנות תבואה בזול, ולכן מחמת הדחק גנבו את הכסף, אלא יש להם הרבה כסף בביתם, ולא המתינו לקנות אוכל ביוקר בארץ כנען עד שתם הכסף, אלא מיד בתחלה כבר עלו לקנות אוכל, ולכן יש בדינו עוד הרבה כסף וזהב וסגולות מלכים, ואיננו צריכים חלילה לגנוב את הכסף ששילמנו, לכן דקדקו לומר "בתחלה".

ועל פי זה יש לפרש הכתוב לעיל (בראשית מב, א) וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׂבָר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְּרָאוּ, דנתקשו מפרשי התורה מהו לשון "לָמָּה תִּתְּרָאוּ", ורש"י פירש וז"ל "למה תתראו - למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, שבאותה שעה עדיין היה להם

כי שמו בכליהם כסף או זהב. דרך בתחילה, תיכף כאשר התחיל הרעב ירדנו לשבור אוכל, ותודה לשם, כי יש לנו רוב כסף או זהב, וכל סגולות מלכים, והבן⁴.

[כ]

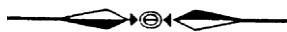
(מג, כט) וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנֵימִין אָחִיו בֶּן אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲחִיכֶם הֶקְטָן אֲשֶׁר אֶמְרָתֶם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִחְנֶדְךָ בְּנִי:

מדוע מפורש בתורה שקראו "בני"

(מג, כט) אלקים יחנך בני. לחיבתו⁵ קראו בנו. אבל מכל מקום,

תבואה "עכ"ל, וצריך ביאור, מדוע היה להם תבואה. ונראה, דכאמת לא היה להם, אלא שכל אנשי ארץ כנען היו יורדים למצרים לקנות תבואה, אבל העשירים היו קונים ביוקר רב בארץ כנען מהתבואה שהביאו הסוחרים ממצרים, וגם בני יעקב נהגו כך, ועל זה אמר להם יעקב אבינו, למה תתראו לאנשי כנען שאתם עשירים ואתם קונים ביוקר, רדו למצרים כשאר האנשים, ולא יראו שיש לנו עושר.

⁴ תמצית דבריו: השבטים אמרו לאשר על בית יוסף, שאל יחשוד בהם שגנבו את הכסף בחזרה, מפני שבתחלה קנו בכסף רב תבואה בארץ כנען, ותם להם הכסף, ולכן באו למצרים לקנות תבואה בזול, ולכן מחמת הדחק גנבו את הכסף, אלא יש להם הרבה כסף בביתם, ולא המתינו לקנות אוכל ביוקר בארץ כנען עד שתם הכסף, אלא מיד בתחלה כבר עלו לקנות אוכל, ולכן יש בדינו עוד הרבה כסף וזהב וסגולות מלכים, ואיננו צריכים חלילה לגנוב את הכסף ששילמנו, לכן דקדקו לומר "בתחלה".

[כ]

⁵ [כ] (מג, כט) וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת בְּנֵימִין אָחִיו בֶּן אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲחִיכֶם הֶקְטָן אֲשֶׁר אֶמְרָתֶם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִחְנֶדְךָ בְּנִי, ע"כ. יש לתת טעם, מדוע כתבה תורה שיוסף אמר לבנימין לשון חיבה "בני".

ונראה, דאם לא היה יכול להיות בנו, לא היה קוראו בני, גם לא בלשון חיבה. והנה יוסף לא היה גדול מבנימין אלא שמונה שנים, שהרי לאחר שנולד

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

(מג, לב) וַיִּשְׁמְעוּ לוֹ לְבָדּוֹ וְלָהֶם לְבָדָם וְלַמִּצְרִים הָאֲכָלִים אֹתוֹ לְבָדָם
כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעֶבְרִים לָחֶם כִּי תוֹעֵבָה הוּא
לַמִּצְרִים:

מדוע המצרים אכלו שם, ומדוע לא אכל עמם?

(מג, לב) וישימו לו לבדו ולהם לבדם ולמצרים האוכלים אתו
לבדם כו'. הכונה⁷, הם בני ביתו ואשתו ובניו אשר היו מצרים. כי
לא יוכלון המצרים לאכול לחם כו'. ואם יאכל עמם, הלא יאמרו
כי הוא אינו מצרי, אשר אוכל עמם. ואם יאכל הוא ובני ביתו,

עם השבטים, אם כן, צריך טעם מדוע לא אכל יוסף עם המצרים, ואכל לבדו.
ונראה דהמצרים הם בני ביתו, אשתו אסנת ואפרים ומנשה, ונקראים מצרים
כי היו באמת מצרים, שאסנת היתה מצרית. ובא הכתוב לפרש, שאף על פי
שבכל יום היה יוסף אוכל עם בני ביתו, היום לכבוד השבטים לא רצה
לאכול עם בני ביתו אלא בני ביתו אכלו לבדם, והוא אכל לבדו, והשבטים
אכלו לבדם. והטעם בזה, דאם היה יוסף אוכל עם המצרים ומניח לשבטים
לאכול לבדם על שולחנו, הרי הוא מביישם ולא רצה לביישם, לכן לא אכל
עם המצרים. ועמם גם לא אכל, כדי שלא יאמרו שהוא לא מצרי, ולכן
אוכל עם העברים. ובוזה מיושב דקדוק א' ב'.

ועל פי זה שאסנת ואפרים אכלו עמו והיו שם עמם, יתיישב עוד
תמיהה, דהנה על הכתוב (בראשית מג, לד) "וַיֵּשֶׂא מִשְׁאֵת מֵאֵת פָּנָיו אֶל־הֶם
וַתֵּרֶב מִשְׁאֵת בְּנֵימִן מִמִּשְׁאֵת כָּל־חֶמֶשׁ יָדוֹת וַיֵּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ", איתא
במדרש (בראשית רבה מקץ פרשה צב, ה), "וזה"ל "וישא משאת מאת פניו
וגו', נתן לו יוסף ונתנה לו אסנת, נתן לו מנשה, נתן לו אפרים, וחלקו עם
אחיו, הדא הוא דכתיב ותרב משאת בנימין ממשאות כולם" ע"כ. נומבא
ברש"י כאן]. ויש לדקדק: א. דהלשון "ממשאות כלם" משמע, שבנימין
קיבל פי חמש מכל האחים, ולפי המדרש קיבל פי חמש מכל אחד
מהשבטים, ולא פי חמש מכולם. ב. לפי המדרש קיבל רק פי ארבע מכל
אחד, ולא פי חמש מכל אחד, וכן הקשה ריב"א בפירושו לחומש.

ונראה, דהא דכתיב "וַתֵּרֶב מִשְׁאֵת בְּנֵימִן מִמִּשְׁאֵת כָּל־הֶם", אין פירושו שרבתה
משאת בנימין ממשאת כל האחים, אלא כך פירוש הכתוב, "וַתֵּרֶב מִשְׁאֵת
בְּנֵימִן" – ועל ידי מה רבתה, על ידי - ממשאות כלם, שמכולם שהיו שם
ואכלו עמם, נתנו לבנימין מתנות לכן רבתה מתנתו, ומתורץ דקדוק א'.
ולפי זה יש פסיק לאחר תיבת "כולם". ולפי זה מתורץ דקדוק ב', דהא
דמסיים הכתוב "חֶמֶשׁ יָדוֹת" פירושו, שסך הכל היתה מתנתו "חֶמֶשׁ יָדוֹת",

למדנו שהיה יכול להיות בנו, אם כי לא היה גדול ממנו רק שמונה
שנה, וזה כמו שביארו בריש פרק בן סורר ומורה (סנהדרין סט,
ב) בדורות הראשונים ילדו לשמונה שנים. ולמדנו כי יוסף נגמר
אצלו כלי הולדה לשמונה שנים, ובכל זאת בעודו בן יח שנים (סדר
עולם רבה, ב) התאפק על יצרו ותוקף חומו מאשת פוטיפר⁶.

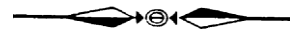

[כא]

יוסף ביקש לחזור לביתו (ל, כה), ואז עבד את לבן עבור צאנו ששה שנים
(לא, מא), ושהה בדרך לביתו שנתיים (מגילה יז, א), וכשהגיע סמוך לארץ
כנען מתה רחל ונולד בנימין (לה, טז – יח). נמצא יוסף גדול מבנימין שמונה
שנים. ואף על פי כן היה יכול להיות אביו, כי מבואר בסנהדרין (סט, ב)
דדורות הראשונים היו יולדים בני שמונה שנים.

והנה בן שבע עשרה שנה נמכר לפוטיפר, כמבואר בקרא (לז, ב), ושהה
בבית פוטיפר שנה (סדר עולם רבה פרק ב), ואז באה אליו אשת פוטיפר
והוא בן יח שנים. וזה בא הכתוב ללמד, שאף על פי שכבר בגיל שמונה
שנים נגמר אצלו כלי ההולדה, מכל מקום, בעודו בן יח שנה התאפק על
יצרו ותוקף חומו מאשת פוטיפר.

⁶ תמצית דבריו: כיון שקראו בחיבה 'בני', על כורחך היה יכול
להיות אביו. ואף על פי שהיה יוסף גדול מבנימין רק שמונה
שנים, כבר בגיל שמונה היה ראוי להוליד. וקמ"ל, שאף על פי כן
בהיותו בן יח, התאפק על יצרו ותוקף חומו מאשת פוטיפר.

[כא]

⁷ [כא] (מג, לב) וַיִּשְׁמְעוּ לוֹ לְבָדּוֹ וְלָהֶם לְבָדָם וְלַמִּצְרִים הָאֲכָלִים אֹתוֹ לְבָדָם
כִּי לֹא יוֹכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעֶבְרִים לָחֶם כִּי תוֹעֵבָה הוּא לַמִּצְרִים",
ע"כ. יש לדקדק: א. מדוע היו מצרים אוכלים בבית יוסף, ולא היה אוכל
לבדו, או עם בני ביתו. ב. אין לפרש דטעם הכתוב שלא יוכלון המצרים
לאכול עם העברים, בא לתת גם טעם מדוע לא אכלו המצרים עם יוסף, דהרי
יוסף היה מלך ונהגוהו בו כבוד כמלך, ואיך יבזוהו שלא יאכלו עמו (העמק
דבר). ועוד דאם יוסף היה נחשב עברי, מדוע לא אכל עם השבטים, אם כן
הטעם אינו מספיק. אלא בהכרח שבא רק לתת טעם מדוע לא אכלו המצרים

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

שהרבה יין עושה (סוטה ז, א), ומחמת שהיה שתוי ומלא יין, חמד הגביע אשר ינחש בו יוסף. אך הם יצאו כאור הבוקר (מד, ג), וישנו בלילה אחר הסעודה, ואילו שתו יין הלא שינה מפגתם, לכן וישכרו עמו, ששתו יותר מרביעית כדי לשכר, ואין שינה מפגתו, אדרבא כל שכן ששינה משכרתו, כדאמר עירובין דף סד, ב, והיה טוען שעל ידי מה שהיה שתוי ושכור, גנב הגביע הזה, ודו"ק¹⁰.

[כג]

(מג, לג) וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן הַבְּכֹרֶת וְהַצֶּעִיר כְּצַעְרָתוֹ וַיִּתְּמָהּוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ:

מדוע הושיבן כסדר תולדתן ולא כסדר אמהותן

(מג, לג) וישבו לפניו, הבכור כו'. וזה¹¹ מורה דיוסף היה מקרב

בביתו. לכן שתה עמהם יין, כי הרבה יין עושה (סוטה ז, א), כלומר היין גורם לאדם לעשות טעויות למרות שאינו גנב כלל וכלל, ומחמת שהיה שתוי ומלא יין, חמד הגביע אשר ינחש בו יוסף.

אלא שהשותה רביעית יין שינה מפגיגה את היין, כדאיתא בעירובין (סד, ב) והם נשארו ללון בלילה, לכן לא היה יכול לתלות הגניבה ברביעית יין ששתה, לכן הקפיד שישתכרו, ומבואר בעירובין (שם), שאם שותה הרבה יין ומשתכר, השינה לא מפגיגה את היין, להפך השינה עוד טרדתו יותר, ולכן שתה עמהם הרבה שישתכרו עמו, כדי שיאמרו שמחמת השכרות גנב את הגביע ולא מפני שבאמת גנב הוא, לכן יכול להיות עבדו.

¹⁰ תמצית דבריו: מדוע נתן להם לשתות יין ולהשתכר - כיון שיוסף רצה שבנימין יהיה בביתו כעבד, ולא יתכן לקחת גנב ולהחזיקו בביתו, לכן חשש יוסף שיתמהו עליו, לכן נתן להם לשתות הרבה יין, ולהשתכר, שמחמת היין אדם יכול לטעות ולחמוד בגביע של יוסף, אבל באמת אינו גנב.

[כג]

¹¹ [כג] "מג, לג) וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן הַבְּכֹרֶת וְהַצֶּעִיר כְּצַעְרָתוֹ וַיִּתְּמָהּוּ

והם לבדם, הלא אין זה מדרך הכבוד לבייש אותם, אשר יאכלו לבדם על שולחנו. ולכן אכל הוא לבדו, ובני ביתו לבדם, והם לבדם, כדי שלא יתביישו. לכן אמר (פסוק לד) ותרב משאות בנימין, מהיכן, ממשאת כולם, שכל אחד נתן: אסנת ומנשה ואפרים, כמו שפירשו רבותינו זכרונם לברכה (בראשית רבה צב, ה) כי הם היו המצרים האוכלים עמו לחם⁸.

[כב]

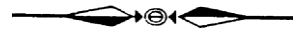
(מג, לד) וַיֵּשְׂא מִשְׁאֵת מֵאֵת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתֵּרֶב מִשְׁאֵת בְּנִימִן מִמִּשְׁאֵת כָּל־חַמֵּשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:

מדוע נתן להם לשתות יין ולהשתכר

(מג, לד) וישתו וישכרו עמו. סיפר⁹ זה הכתוב כי במכוון עשה זה יוסף, שכאשר יאמר שבנימין גנב הגביע, איך יקחהו לגנב בתוך ביתו לעבד, ומי הוא המחזיק גנב בתוך ביתו, לכן שתו יין, ויאמר

ואין הפירוש שהיתה רבה פי חמש, אלא שסך הכל קיבל חמש ידות, ומתורץ דקדוק ב'. א. ה. וגם טעמי המקרא מוכיחים כן, שיש טעם מפסיק בתיבת מכולם].

⁸ תמצית דבריו: קשה מדוע המצרים אכלו שם, ומדוע לא אכל עמהם – ונראה דהמצרים שבכתוב, הם אשתו ובניו. ולא אכל עמהם, כדי שלא לבייש את השבטים שאוכלים לבדם. ועם השבטים לא אכל, כדי שלא יאמרו שאינו מצרי, ואוכל עם העברים. ואשתו ובניו נתנו מתנות לבנימין, ועל ידם רבתה מתנת בנימין חמש ידות.

[כב]

⁹ [כב] (מג, לד) "וַיֵּשְׂא מִשְׁאֵת מֵאֵת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתֵּרֶב מִשְׁאֵת בְּנִימִן מִמִּשְׁאֵת כָּל־חַמֵּשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ", ע"כ. יש לדקדק, מדוע שתה עמהם יין, ועוד שהשתכרו ביין, ומה ענין הכתוב לפרסם זאת.

ונראה, דהנה יוסף ידע, שאם יטמין את הגביע ויחשוד בבנימין שגנבו, ויקח את בנימין לעבד, הכל יתמהו עליו, איך יקח גנב להיות עבדו, ולהחזיקו

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

[כד]

(מד, י) וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ יְהִיָּה לִי
עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים:

קשה איך אמר כן כדבריהם, והרי אמר לעשות שלא כדבריהם

(מד, י) גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא. אינו מדקדק לכל הפירושים.
ועיין באלשיך. ונראה¹³ דלכוונה שניה רמז להן. שאם היה כפי

כיון שבזכות זה זכה להנצל מעבירה חמורה זו, לכן חיבב סדרן כתולדותן
שכתובים על האפור.

ועל פי מה שביארנו שיוסף חיבב את בני השפחות ולא קרא להם עבדים
ישיב עוד דקדוק, מדוע בפרשת ויצא כתבה תורה על השפחות לשון
שפחה בהרכה מקומות (בפרק ל), ומפרשת וישב לא מוזכרות השפחות
בלשון שפחה אלא בלשון אחר, כגון (בראשית מו, יח) "אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר
נָתַן לָכֵן לְזֵלֶּה בְּתוֹ", וכן (בראשית מו, כה) "אֵלֶּה בְּנֵי בְּלָהָה אֲשֶׁר נָתַן לָכֵן
לְבְּלָהָה בְּתוֹ", ולאור המבואר אתי שפיר, שכיון שיוסף מחה שלא יקראו להם
בני עבדים, החשיבן יעקב כנשיו ולא כשפחות מפרשת וישב, לכן לא כתבה
תורה יותר שפחות על עליהן, ובזה יתיישב עוד דבר, דכתיב בפרשת וישב
(בראשית לו, ב) "וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בְּלָהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו", ולא
כתוב שפחות אביו, כי מחמת יוסף החשיבן לנשיו. ונראה עוד טעם מדוע
מפרשת וישב לא כתוב שפחות, ומדוע נקראו נשי אביו, שכיון שמתו רחל
ולאה, כמבואר לעיל, לכן נעשו השפחות חשוכות כנשיו לאחר מפטירת
נשיו.

¹² תמצית דבריו: הטעם שהושיבן כסדר תולדותן: א. כי יוסף
היה מוחה על השבטים שקוראים לבני השפחות עבדים, והשווה
בן השפחות לאמהות. ולכן מפ' וישב לא מוזכר בתורה שם
שפחות. [או מפני שכבר מתו האמהות]. ב. שבזכות האפור, שלא
יפקד שמו ממנו, ניצל מהעבירה החמורה עם אשת פוטיפר, לכן
חיבב מצות האפור, והושיבן כסדר תולדותן, שכך כתובים באפור.

[כד]

¹³ [כד] (מד, י) וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ יְהִיָּה לִי

את בני השפחות, כפי רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא וישב, ז),
ולכן מן פרשה וישב לא נזכר שם שפחה על האמהות. ובפרשת
ויגש, בני בלהה (מו, כה), ובני זלפה (מו, יח) אשר נתן לבן, ולא
כתב לשפחה, ולכן הושיב אותם כסדר תולדותם, ולא הקדים על
בני האמהות לבני הגבירות כמו במנין של במדבר (במדבר א, ה-
טו), רק כמו באפור (שמות כח, י), יעוין סוטה דף לו, ב עתידים
אחיד שיכתבו על אבני אפור. וזה נשי אביו (לו, ב), שהיו כנשי
אביו אצלו. או, משום שלאחרי מות לאה ורחל (סדר עולם רבה,
ב) לא זכר עליהם שם שפחה¹².

הַאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ ע"כ. שני מנינין מצאנו במנין השבטים: א. מנין של
חומש במדבר (א, ה-טו), שנמנין השבטים לפי חשיבות האמהות, ונמנין
קודם בני לאה, לאחר מכן בני רחל, ולאחר מכן בני השפחות. ב. מנין
השבטים באפור, שנמנין כסדר תולדותם, דכתיב (שמות כח, ט-י) "וְלִקְחָתָהּ
אֶת שְׁתֵּי אֲבָנֵי שֵׁהֶם וּפְתָחָתָהּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁשֶׁה מִשְׁמָתָם עַל
הָאָבֶן הָאֶחָת וְאֶת שְׁמוֹת הַשְּׁשֶׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאָבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוּלְדָתָם",
וכפירוש רש"י (שם) וז"ל "כתולדותם - כסדר שנולדו, ראובן שמעון לוי
יהודה דן נפתלי, על האחת, ועל השניה גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין"
עכ"ל. ומהכתוב כאן (בראשית מג, לג) "וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַכֹּהֵן כְּכֻלָּתָם וַהֲצָעִיר
כְּצַעְרָתוֹ וַיִּתְּמָהּ הַאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" משמע, שהושיבם לפי תולדותם
כמנינם באפור, ולא כמנינם בחומש דברים לפי אמהותם. וצריך לתת טעם,
מדוע יוסף הושיבם לפי מנין תולדותם ולא כסדר חומש במדבר שהיו
הדגלים.

ונראה לתת שני טעמים בזה. א. דאמרו חז"ל (מדרש תנחומא וישב, ז) וז"ל
"וכן ביוסף לא הגיעוהו כל אותן הצרות אלא על לשון הרע שספר על אחיו,
שנאמר (לו, ב) ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, ומה א"ל רבנן אמרי,
אמר לאביו שהן נוהגין בבני בלהה וזלפה מנהג עבדים, וקורין אותן עבדים,
ואני נוהג בהן מנהג אחוה, שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה
וגו', א"ל הקדוש ברוך הוא, חייך, בו בדבר תלקה, שנאמר לעבד נמכר יוסף
(תהלים קה) "עכ"ל. הנה מבואר, שיוסף הוא זה שמחה בכבודם של בני
השפחות שלא לקרוא להם עבדים, וחפץ בכבודן, לפיכך גם כאן הושיבן
לפי תולדותם ולא לפי האמהות. ב. גרסינן בסוטה (לו, ב) "ותתפשהו בבגדו
לאמר וגו' - באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו:
יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפור ואתה ביניהם, רצונך שימחה
שמך מביניהם" ע"כ. לכן הושיב את השבטים כסדר שכתובים על האפור,

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

[כה]

(מד, י) וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ יִהְיֶה לִּי
עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים:

מדוע בתחלה אמר יהודה שהם אשמים, ומיד לאחר מכן לבש עוז וגבורה להלחם
ביוסף

(מד, י) אשר ימצא אתו יהי לי עבד כו'. פירוש¹⁵, כי איש כזה

[כה]

¹⁵ [כה] (מד, י) וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ יִהְיֶה לִּי
עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים, יש לדקדק: א. מהו הלשון "יִהְיֶה לִּי עֶבֶד", היה
לומר יהיה עבד לאדוני, דהיינו ליוסף, ומה שהשבטים אמרו לפני כן (פסוק
ט) וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לְאֹדֹנִי לְעֶבְדִּים, הכונה ליוסף שהוא אדונם, אבל מה
שאמר האיש שעל בית יוסף "יִהְיֶה לִּי עֶבֶד" אינו מובן. ב. הרי להלן אמר
יוסף (פסוק יז) "אֲשֶׁר נִמָּצֵא הֶגְבִּיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי עֶבֶד", ולא יהיה עבד
לאיש של יוסף. ג. כיון שאמר יהודה (פסוק טז) "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מֶה נֹאמֵר
לְאֹדֹנִי מֶה נִדְּבָר וּמֶה נִצְטָדֵק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת עֲוֹן עֶבְדֶּיךָ הִנֵּנוּ עֹבְדִים לְאֹדֹנִי
גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמָּצֵא הֶגְבִּיעַ בְּיָדוֹ", מדוע מיד לאחר מכן לבש עוז וגבורה
לצאת למלחמה נגד יוסף (פסוק יח), ועוד שחזר בו ואמר בפסוק לג, שרק
הוא יהיה עבד ליוסף, וזה הפך מה שאמר כאן.

ונראה דמבאר דבאמת כונת האיש היה על יוסף, ודבר בלשון "לי", ששלוחו
של אדם כמותו, וכאילו יוסף מדבר, אבל השבטים הבינו שהכונה, שיהיה
עבד לאיש אשר על הבית ולא ליוסף, "כי איש כזה אשר לא אמון בו, והוא
גונב משלחן זרים, לא יאות לקבלו לעבוד שר גדול כיוסף, רק יהיה מאנשים
העובדים את עבדו". ובזה מיושב דקדוק א'. ולכן אין זה סתירה למה שאמר
יוסף להלן (פסוק טז) שיהיה עבד לו, כיון שזה באמת היתה הכונה מתחלה,
אלא שהשבטים לא הבינו כן, ומיושב דקדוק ב'. ובזה יתיישב דקדוק ג',
דכיון שבתחלה הבינו שיהיה עבד לאיש אשר ליוסף, לא הבינו שהוא
עלילה, כי אין ראוי להיות עבד ליוסף מי שחשוד בגנבה, ולכן אמר יהודה
ליוסף (פסוק טז) "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מֶה נֹאמֵר לְאֹדֹנִי מֶה נִדְּבָר וּמֶה נִצְטָדֵק
הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת עֲוֹן עֶבְדֶּיךָ הִנֵּנוּ עֹבְדִים לְאֹדֹנִי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמָּצֵא

אשר אמרתי קודם, כי הוא כסף אחר, אז היה הקל וחומר שלכן
טוב, שאיך תגנובו, אבל גם עתה, כדבריכם, שהכסף הושב בכונה
להתנפל עליכם, כן הוא שבאמת צוה יוסף להשים בכונה, ולכן
החזרתם, שחשבתם כן שהושב בכונה, ולכך הקדמתם להשיב,
אבל הגניבה מכם לא יבצר לגנוב כסף או זהב¹⁴.

עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים" ע"כ. יש לדקדק, כיון שהם אמרו, שאשר ימצא בו
הגביע ימות והאחרים יהיו עבדים, והוא אמר שאשר ימצא יהיה עבד והם
יחיו, אם כן מהו הלשון "וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא", הרי אין זה כלל
כדבריהם, [ועיין פירוש רש"י]. וכבר נתקשו בזה מפרשי התורה, עיין
באלשיך, [ואין מטרת הביאור שלנו להאריך בדברי שאר המפרשים].

ונראה ביאור חדש בפסוק זה, דבאמת מה שאמר "וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם
כֵּן הוּא" אינו עולה על העונש כלל, אלא על הקל וחומר שאמרו לפני כן
(מד, ח) "הֵן קֶסֶף אֲשֶׁר מִצָּאנוּ בְּפִי אִמְתָּחֲתִינוּ הָשִׁיבנוּ אֵלֶיךָ מֶאֱרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ
נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ קֶסֶף אוֹ זָהָב", ועל זה אמר להם אשר על בית יוסף, דהנה
מבואר לעיל (בראשית מג, יח-כג) שחששו השבטים שנקראו לבית יוסף על
זה שגנובו את הכסף, לכן אמרו שהביאו עמם את הכסף, ואמר להם האיש,
שכספכם בא אלי וה' נתן לכם מטמון, ועל זה אמר להם כאן, דהנה הקל
וחומר שלכם אינו קל וחומר, כי לדבריכם בכונה החזירו לכם את הכסף
להתנפל עליכם, לכן החזרתם אותו, ואין קל וחומר מזה שאינכם גנבים,
דחששתם שבאים להתנפל עליכם על הכסף, לכן החזרתם, אבל עכשיו
גנבתם את הגביע. וזה פירוש הכתוב, "וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה", שהחזרתם את
הכסף, "כְּדַבְּרִיכֶם", שבכונה הניח לכם יוסף את הכסף, "כֵּן הוּא", שאתם
גנבים, כי אין זה קל וחומר.

¹⁴ תמצית דבריו: קשה איך אמר כן כדבריכם, והרי אמר לעשות
שלא כדבריהם – ונראה דמה שאמר "וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם
כֵּן הוּא", אינו עולה על העונש, אלא על הקל וחומר שאמרו, שאינו
קל וחומר, כי לדבריכם שבכונה יוסף החזיר לכם את הכסף
להתנפל עליכם, אין זו ראיה שאינכם גנבים ולא גנבתם את
הגביע, שהחזרת הכסף היה מחשש שיתנפלו עליכם, אבל
לדברינו, שהוא מטמון, יש קל וחומר.

משך חכמה

פרשת מקץ פסקא יחי-כו – יוסף ובנימין

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' יג תשפ"ו טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@ybdaskal.com כל הזכויות שמורות ©

יְדַעְתֶּם כִּי נִחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֶשֶׁר כָּמֶנִי:

מהו כפל הלשון "נחש ינחש"

(מד, טו) הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני. פירוש¹⁷, שמא יאמרו שכווננו כמו שגנבה רחל התרפים (בראשית לא, יט) להפריש לבן מעבודת גילולים (ילקוט שמעוני, שם), כן כווננו להסיר יוסף מניחושו, דבני נח הוזהרו על הכישוף (סנהדרין נו, ב), לזה אמר כי מובן הדבר כי בזה לא יפרישו אותו מניחושו. ונחש ינחש, אם לא בגביע, ינחש בדבר אחר¹⁸.

אשר לא אמון בו, והוא גונב משלחן זרים, לא יאות לקבלו לעבוד שר גדול כיוסף, רק יהיה מאנשים העובדים את עבדו. אמנם, כאשר אמר יוסף הוא יהיה לי עבד, אז הבינו כי רק עלילה הוא מבקש, וכי לא גנב, שלולי כן לא היה לוקח איש כזה לעבד בבית אדון מצרים. ולכך ויגש אליו יהודה ויאמר כו¹⁶.

[כו]

(מד, טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא

[כו]

¹⁷ [כו] (מד, טו) "וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי נִחַשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אֶשֶׁר כָּמֶנִי", יש לדקדק, מהו כפל הלשון "נחש ינחש". ונראה דרמז להם יוסף, שלא תאמרו שרציתם להפריש אותי מהניחושו, כמו שגנבה רחל התרפים (בראשית לא, יט) להפריש לבן מעבודת גילולים (ילקוט שמעוני, שם), דבני נח הוזהרו על הכישוף (סנהדרין נו, ב), לזה אמר כפל לשון "נחש ינחש", כלומר, אם לא בגביע, אנחש בדבר אחר, איש כמוני שמומחה בכישוף.

¹⁸ תמצית דבריו: כפל בלשון נחש ינחש, לרמז, שלא תמנעו ממני לנחש על ידי גנבה זו, כי אם לא בגביע - אנחש בדבר אחר.

הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ", אבל כשאמר יוסף (פסוק יז) "וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מַעֲשוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יְהִיָּה לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם", דהיינו שכונת יוסף שיהיה עבד ליוסף, אז הבין שהוא עלילה, לכן לבש עוז וגבורה ויצא להלחם ביוסף, ויגש אליו כו'. ובזה מיושב הכל בס"ד.

¹⁶ תמצית דבריו: קשה, מדוע בתחלה אמר יהודה שהם אשמים, ומיד לאחר מכן לבש עוז וגבורה להלחם ביוסף – ונראה דבתחלה אמר אשר על הבית, שבנימין יהיה "לי" עבד, והבינו השבטים, שהכוונה עבד לאיש אשר על הבית, שאין ראוי לגנב להיות עבד ליוסף. ולכן אמר יהודה, שכולנו אשמים ונהיה עבדים, אבל כשאמר יוסף שבנימין יהיה לו עבד, הבין יהודה שהיא עלילה, ולכן לבש עוז וגבורה להלחם עמו.

